

*Розроблено відділом систематизації законодавства,
правової роботи та правової освіти управління
державної реєстрації нормативно-правових актів,
правової роботи та правової освіти
Головного управління юстиції у Хмельницькій області*

СУДОВА МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ



ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

З прийняттям судової реформи, зокрема новели процесуального законодавства, у професійному середовищі все активніше обговорюється питання щодо запровадження нового процесуального інституту захисту прав, а саме врегулювання спору за участю судді. За зовнішніми ознаками цей механізм нагадує іноземні аналоги судової медіації. У країнах Європи 80% спорів, що перебувають у провадженні суду і передаються на медіацію, вирішуються без судового розгляду.

Поняття «медіація» походить від лат. *mediare*, що означає бути посередником. У перекладі з англійської мови термін «медіація» (*mediation*) означає посередництво, клопотання, заступництво.

Основна мета медіації – це досягнення консенсусу. Натомість судової медіації базується на компромісах.

Медіація у праві – це метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає проаналізувати конфліктну ситуацію так, щоб зацікавлені

сторони самостійно змогли обрати варіант рішення, який задовольняв би інтереси та потреби всіх учасників конфлікту.

Особливостями процесу медіації є чітка структурованість та гнучкість, а також орієнтованість на пошук взаємовигідного рішення, що враховувало би інтереси кожної сторони. Медіація може бути корисною у багатьох конфліктах, а особливо тих, що чутливі до збереження стосунків у майбутньому і ризиків репутаційних втрат (сімейних, комерційних, трудових тощо).

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ МЕДІАЦІЇ:

- ДОБРОВОЛІЙНІСТЬ УЧАСТІ, СВОБОДА ВИХОДУ З ПРОЦЕСУ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ ВСІХ УЧАСНИКІВ

- КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЗУСТРІЧІ ТА ОБМЕЖЕННЯ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ;

- НЕЙТРАЛЬНІСТЬ, БЕЗСТОРОННІСТЬ ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ МЕДІАТОРА.

У медіації використовуються інноваційні технології переговорів, які не концентруються тільки на їх правових та інших позиціях, максимально задовольняючи реальні інтереси та потреби всіх сторін. Важливим є те, що сторони самі знаходять шлях вирішення спору, а медіатор тільки організовує процес переговорів, знімає емоційне напруження, перефокусовує увагу сторін з позицій на інтереси, знімає психологічні, структурні та інші бар'єри, які перешкоджають прийняттю спільного рішення сторонами, сприяє налагодженню діалогу та встановленню партнерських відносин між сторонами.

При цьому слід зазначити, що у процесі медіації є як переваги, так і недоліки.

Перевагами медіації можна вважати:

- конфіденційність;
- довільну форму спілкування;

- відсутність процесуальних формальностей;
- невисоку вартість процедури;
- оперативність вирішення конфлікту.

Недоліки – медіація можлива та дієва виключно у разі недобросовісності хоча б однієї зобов'язаної сторони, тому як у такому випадку примусове виконання прийнятого в результаті медіації рішення буде неможливим.

15 грудня 2017 року набули чинності зміни (Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів») до господарського, цивільного та адміністративного процесів, якими введено процедуру врегулювання спору за участю судді.

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ – ЦЕ СПІЛКУВАННЯ СТОРІН ІЗ СУДДЕЮ ЩОДО ОТРИМАННЯ РОЗ'ЯСНЕНЬ ТА ДОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ З МЕТОЮ ОЦІНКИ СТОРОНАМИ ПЕРСПЕКТИВ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПОРУ.

З аналізу нових процесуальних кодексів можна прослідкувати декілька опцій, які закладаються в інститут судового врегулювання спору за участю судді:

- таке судове врегулювання відбувається до початку розгляду спору по суті та оформлюється ухвалою суду, якою провадження у справі зупиняється та починається відлік іншого процесуального строку, а саме строку на вирішення спору за участю судді, який не повинен перевищувати 30 днів з часу постановлення ухвали;

- формат досудового врегулювання передбачає спільні або закриті наради: у спільних беруть участь всі сторони процесу, а закриті проводяться з кожним учасником процесу окремо;

- під час процедури судового врегулювання спору за участю судді суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, а також оцінювати подані у справі докази;

- протокол наради та будь-яке інше фіксування технічними засобами не відбувається: враховуючи конфіденційність таких нарад, забороняється використовувати портативні, аудіотехнічні пристрої, здійснювати фото- і кінозйомку, відео- та звукозапис.

- у разі відсутності досягнення компромісу між сторонами повторне врегулювання спору за участю судді не допускається, така справа передається на розгляд у загальному порядку, проте вже іншому судді;

- припинення врегулювання спору за участю судді відбувається у разі подання заяви стороною про припинення врегулювання спору за участю судді, закінчення 30-денного строку, укладення сторонами мирової угоди;

- припинення такого врегулювання відбувається на підставі ухвали судді, яка не підлягає оскарженню.

З аналізу зазначених положень можна дійти висновку, що основною метою запровадження цього процесуального інституту є розвантаження судової системи, пришвидшення вирішення спорів, регенерація іміджу судової системи в очах бізнесу та громадян, конфіденційність, руйнування психологічних бар'єрів між сторонами та суддею, зменшення судових витрат.

ПОРЯДОК ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Підстави проведення врегулювання спору за участю судді:

- згода сторін;
- справа не почала розглядатись по суті;
- відсутність у справі третьої особи з самостійними вимогами;
- справа не належить до таких, де врегулювання спору за участю судді не застосовується.

Порядок призначення врегулювання спору за участю судді

Про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд постановляє ухвалу. В такій ухвалі суд вирішує питання про зупинення провадження у справі. У випадку колегіального розгляду справи врегулювання спору за участю судді проводиться суддею, який здійснював підготовку справи до розгляду.

Порядок проведення врегулювання спору за участю судді

Проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі:

- спільної наради (проводяться за участю всіх сторін, їхніх представників та судді);
- закритої наради (проводяться за ініціативою судді з кожною зі сторін окремо).

Сторони мають право брати участь у таких нарадах у режимі відеоконференції.

На початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін.

Під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору.

Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору.

Строк проведення врегулювання спору за участю судді

Процедура врегулювання спору за участі судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про її проведення. Цей строк продовженню не підлягає.

Встановлюючи такий строк, законодавець припускав, що чітке обмеження строку процедури примирення не дасть змоги жодній зі сторін використовувати примирення з метою затягування вирішення спору.

Процедура врегулювання спору за участі судді має певні обмеження, а саме:

- суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказам у справі;
- інформація, отримана будь-якою із сторін, а також суддею, є конфіденційною;
- протокол нарад не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами;
- забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис.

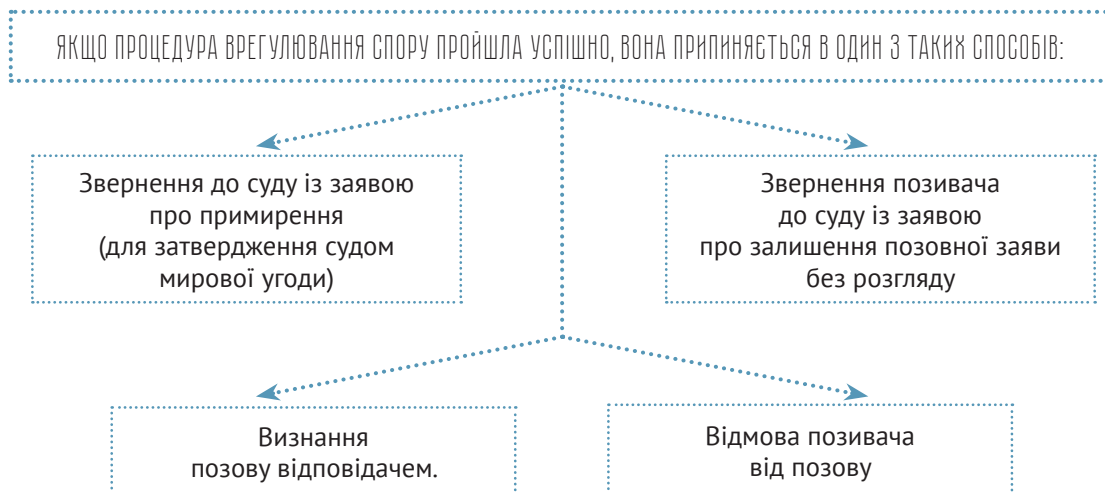
Врегулювання спору за участю судді припиняється у таких випадках:

- у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участі судді;
- у разі закінчення строку врегулювання спору за участі судді;
- за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін;
- у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем.

Про припинення врегулювання спору за участі судді приймається ухвала, яка оскарженню не підлягає. Одночасно суддя вирішує питання про поновлення провадження у справі.



ЯК ВИКОНУВАТИ ДОСЯГНУТІ ДОМОВЛЕНОСТІ СТОРІН?



Умови примирення сторін затверджуються ухвалою суду. Цією ухвалою суд одночасно закриває провадження у справі. Ухвала про затвердження умов примирення виконується сторонами в порядку і строки, які нею визначені.

Ухвала про затвердження умов примирення є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановлених законом. У разі невиконання ухвали суду про затвердження умов примирення вона може бути подана для її примусового виконання в порядку, визначеному законодавством для виконання судових рішень.

Слід відзначити, що судами першої інстанції розглянуто мало справ із застосуванням процедури врегулювання спору за участі судді. Всього по Україні за 2018 рік по цивільних справах за цією процедурою розглянуто 95 справ, з них завершено – 30.

Безумовно, на початку процедура врегулювання спору за участю судді може на практиці зіткнутися з певними труднощами, пов'язаними з її застосуванням. Однак це не має бути значною перепорою на шляху до впровадження в українському законодавстві дійсно прогресивного інституту – судової медіації. Існування цього механізму дозволить учасникам процесу забезпечити їхнє право на ефективний судовий захист своїх порушених інтересів, зокрема через призму примирення сторін та заохочення до взаємоповаги. ■